

16. Всемирный банк издал книгу об опыте Грузии в борьбе с коррупцией [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.newsgeorgia.ru/politics/20120201/214627562.html>.
17. Борьба с коррупцией в Грузии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ecospace.ru/user/raccoon/blog/post/1330>.

Анотація

Боднарчук О. Г. Борьба с коррупцией в Грузии: досвід для вивчення та наслідування в Україні. – Стаття.

У статті проаналізовано особливості антикорупційної реформи, яка дозволила знизити корупцію в Грузії. Особливу увагу було зосереджено на стратегічних пріоритетах, які на сьогодні необхідні в Україні для запобігання й протидії корупції.

Ключові слова: корупція, боротьба з корупцією, антикорупційна реформа, досвід Грузії в боротьбі з корупцією.

Аннотация

Боднарчук О. Г. Борьба с коррупцией в Грузии: опыт для изучения и подражания в Украине. – Статья.

В статье проанализированы особенности антикоррупционной реформы, которая дала возможность снизить коррупцию в Грузии. Особое внимание было сосредоточено на стратегических приоритетах, которые на сегодняшний день необходимы Украине для предотвращения и противодействия коррупции.

Ключевые слова: коррупция, борьба с коррупцией, антикоррупционная реформа, опыт Грузии в борьбе с коррупцией.

Summary

Bodnarhuk O. H. Fighting corruption in Georgia: the experience for learning and imitation in Ukraine. – Article.

The paper analyzes the features of anti-corruption reforms, which gave an opportunity to reduce corruption in Georgia. Particular attention was focused on the strategic priorities that today Ukraine needed for preventing and combating corruption.

Key words: corruption, fight against corruption, anti-corruption reform, Georgia's experience in combating corruption.

УДК 343.2.01 (477)

І. М. Гнатів

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПІДГОТОВЧИХ ДІЙ ДО ЗЛОЧИНУ, ЯКІ УТВОРЮЮТЬ САМОСТІЙНИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ

Злочинна діяльність особи залежно від складності дій, які становлять об'єктивну сторону злочину, який вона має умисел вчинити, може бути поділена на певні стадії. Кожна із цих стадій характеризується набором дій, які становлять її зміст, та здійснюються з метою полегшити вчинення злочину або які становлять собою початок реалізації об'єктивної сторони відповідного злочину. З урахуванням характеру вчинюваних особою дій з метою реалізації злочинного наміру у розділі III Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Злочин, його види та стадії» міститься ст. 13, в якій, окрім вказівки на закінчений злочин, в ч. 2 закріплено, що незакінченим злочином є готування до злочину та замах на злочин [1].

Згідно зі ст. 14 КК України готуванням до злочину є наступні дії:

- 1) підшукування або пристосування засобів чи знарядь;
- 2) підшукування співучасників;

- 3) змова на вчинення злочину;
- 4) усунення перешкод;
- 5) інше умисне створення умов для вчинення злочину.

Усі вищеперелічені дії спрямовані на полегшення вчинення злочину, створення умов або на усунення перешкод на шляху до вчинення злочину. Виправданим є підхід законодавця відносно вибору юридичної техніки, якою він описує дії, що становлять готування до злочину, без надмірної конкретизації. Таким чином, вони не обмежуються певними законодавчими рамками, оскільки людська діяльність може мати найрізноманітніші форми прояву. Також перелік дій, що можуть становити собою готування до злочину, не є вичерпним. Підготовчі дії до злочину можуть становити собою самостійний злочин. За таких умов може бути допущено подвійне інкримінування, що суперечить принципу «*non bis in idem*».

Спосіб підшукування засобів чи знарядь може бути як злочинним, так і незлочинним [2, с. 37]. Так, за умови підготовки до вбивства підшукування або пристосування засобів чи знарядь можуть становити самостійний злочин, передбачений ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України) може представляти собою готування у формі підшукування співучасників для вчинення будь-якого злочину, передбаченого статтями Особливої частини КК України. Таким чином, питання про те, чи готування до злочину може мати такі ж ознаки, які характерні злочину, вирішується позитивно. Проте тут варто уточнити, що не будь-яке готування володіє таким набором ознак, як суспільна небезпека, протиправність, винність та караність, а лише готування (дії, які його становлять), яке є самостійним складом злочину та є відмінним від того злочину, який мав бути вчинений. Готуванню як самостійному виду злочину (кримінально-караний стадії злочину) притаманна наявність всієї сукупності ознак, що характеризують діяння як злочин [2, с. 43–44].

У разі готування до злочину, що є лише однією зі стадій розвитку злочину й яке утворює самостійний склад злочину, виникає необхідність з'ясувати, як правильно кваліфікувати відповідні злочинні діяння, одне з яких – закінчений злочин і водночас готування до злочину, а інше – незакінчений підготовлюваний злочин. Очевидно, що загальне правило кваліфікації стадій злочину (більш пізня стадія злочину «поглинає» попередню) у цьому випадку не може бути застосоване, оскільки фактично є лише одна стадія – готування до злочину. Окремі аспекти цього питання досліджували Н.В. Маслак, В.О. Навроцький, С.А. Тарарухин, В.Н. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, вони також були предметом судового тлумачення.

З метою з'ясувати, якими правилами кваліфікації необхідно керуватися за таких обставин, розглянемо наступні ситуації:

1. Перш за все потрібно обумовити, що відповідно до ч. 2 ст. 14 КК України готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності. Проте, коли дії, що становлять готування, містять склад іншого більш тяжкого злочину, особа повинна нести відповідальність за цей злочин. Таку ж думку підтримали 20% опитаних суддів. Проте 80% вказали, що самостійна кваліфікація дії, що становлять готування та містять склад іншого, більш

тяжкого, злочину, суперечить ч. 2 ст. 14 КК України. Це може свідчити про невдалий виклад законодавцем ч. 2 ст. 14 КК України. У зв'язку з цим пропонуємо ч. 2 ст. 14 КК України викласти в такій редакції: «Готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності. Якщо готування становить собою інший, більш тяжкий, закінчений злочин, то вчинене кваліфікується за статтею Особливої частини цього Кодексу, якою передбачена відповідальність за цей злочин».

Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке, покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Уявімо собі ситуацію: особа має умисел на вчинення злочину, передбаченого ст. 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами», що є злочином невеликої тяжкості. Готуючись до нього, вона вчиняє дії, передбачені ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», що є злочином середньої тяжкості. При цьому злочин, передбачений ст. 299 КК України, не був закінчений. Таким чином, готування є небезпечнішим злочином, ніж основний злочин, до якого особа готувалася. На нашу думку, враховуючи зміст принципу *non bis in idem* та ч. 2 ст. 14 КК України, у наведеному прикладі особа повинна відповідати за готування як самостійний злочин, передбачений ст. 263 КК України.

2. Злочин, що є готуванням, більш тяжкий, ніж підготовлюваний злочин. Ми вже розглянули один із випадків, коли готування є більш тяжким злочином, ніж злочин, до якого готується особа, за умови, що цей злочин є невеликої тяжкості. Вочевидь, що справедливим буде кваліфікувати дії особи, яка вчинила готування до злочину, як самостійний середньої тяжкості злочин, тяжкий чи особливо тяжкий злочин за сукупністю – як готування до відповідного злочину та як закінчений злочин [3, с. 120]. Підготовчі дії, навіть становлячи склад іншого закінченого злочину, повинні отримати самостійну кваліфікацію, тільки в тому випадку, якщо вони більш небезпечні, ніж цей закінчений злочин [4, с. 399]. З цією точкою зору варто погодитися та додати, що злочини проти здоров'я та життя особи, які становлять собою готування до іншого злочину, завжди повинні отримувати самостійну кваліфікацію поряд із підготовлюваним злочином. Наприклад, особа, готуючись до вчинення крадіжки, передбаченої ч. 1 ст. 185 КК України (злочин середньої тяжкості згідно із ч. 3 ст. 12 КК України), вчиняє тяжке тілесне ушкодження (тяжкий злочин згідно із ч. 4 ст. 12 КК України), у такому випадку вчинене має кваліфікуватися за сукупністю відповідної частини ст. 121 та ч. 1 ст. 14, ч. 1 ст. 185 КК України, оскільки ці два злочини посягають на різні об'єкти, один з яких – здоров'я особи.

Якщо ж готування як самостійний злочин і підготовлюваний злочин посягають на один об'єкт, наприклад, честь та гідність особи, то із двох статей кримінального закону повинна бути застосована під час кваліфікації та, яка більш повно охоплює вчинені особою дії, із врахуванням спрямованості умислу особи. Інакше буде допущено порушення принципу «*non bis in idem*». Фактично в цьому випадку вирішується питання про конкуренцію «частини» та «цілого» [5, с. 60].

3. Злочин, що є готуванням, та підготовлюваний злочин рівні за тяжкістю відповідно до ст. 12 КК України. У цьому випадку потрібно враховувати об'єкти, на які посягають ці два злочини і яка зі статей КК України забезпечить повноту кримінально-правової кваліфікації. Залежно від того, яка саме норма більш повно передбачає фактично вчинене, нормою, яка буде застосовуватися, може бути й норма про незакінчене злочинне посягання [6, с. 269]. Якщо об'єкти готування як самостійного та підготовлюваного злочину однакові, кваліфікація за сукупністю буде суперечити принципу недопустимості подвійного інкримінування. Під час кваліфікації дій особи слід враховувати такі обставини: 1) об'єкти цих двох злочинів однакові; 2) ступінь тяжкості злочинів; 3) статтю, яка повністю охоплює дії особи.

Якщо ж об'єкти готування самостійного та підготовлюваного злочину різні, дії особи повинні кваліфікуватися за сукупністю. Наприклад, середньої тяжкості тілесне ушкодження є готуванням до крадіжки, передбаченої ч. 1 ст. 185 КК України.

4. Злочин, що є готуванням, менш тяжкий, ніж підготовлюваний злочин. Наприклад, придбання пістолета з метою вчинення вбивства В.О. Навроцький пропонує кваліфікувати тільки як готування до вбивства. Закінчений менш тяжкий злочин, який становить частину попередньої злочинної діяльності, «поглинається» приготуванням [4, с. 399]. Відмінна позиція висловлена в п. 26 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26.04.2002 року № 3 [7]: якщо викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів та їх незаконне носіння, зберігання, передача чи збут здійснені для вчинення іншого злочину, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 262 і ч. 1 ст. 263 або ст. 265 КК, а також як готування чи замах до вчинення іншого злочину.

Ми погоджуємося з позицією В.О. Навроцького кваліфікувати лише як підготовку до більш небезпечного злочину без самостійної кваліфікації готування, що є менш небезпечним закінченим злочином у таких випадках: коли особа готується до злочину проти життя та здоров'я особи (розділ I Особливої частини КК України), до злочину, де додатковим обов'язковим об'єктом виступає життя та здоров'я особи (наприклад, розбій), а також до злочину, який включає дії, передбачені диспозицією ст. 263 або ст. 263-1 КК України (наприклад, бандитизм). Проте слід зробити застереження щодо ступеня тяжкості цих злочинів: вони повинні бути тяжкими чи особливо тяжкими злочинами відповідно до ст. 12 КК України. Таке обмеження злочинів за критерієм тяжкості обумовлене особливостями призначення покарання за незакінчений злочин (готування), передбаченими ч. 2 ст. 68 КК України.

Так, у п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 року, № 13 [8] зазначається: організацією озброєної банди належить визнавати створення як організованої групи чи злочинної органі-

зації, що вже озброєні, але ще не вчинили напади, так і таких стійких об'єднань, які, щоб дістати зброю, вчиняють напади на військовослужбовців, працівників правоохоронних органів тощо. Уже в момент нападу з метою заволодіння зброєю ці об'єднання стають бандою, оскільки в такий спосіб її члени озброюються. Виходячи з цього роз'яснення, можна зробити висновок, що організація банди (ст. 257 КК України) охоплює дії осіб, спрямовані на озброєння банди (напади з метою заволодіння зброєю), а також її наступне незаконне зберігання, носіння, ремонт, тобто дії, що становлять собою склад злочину, передбачений ст. 262 або ст. 263 КК України, і додаткової кваліфікації за сукупність з відповідною частиною цих статей не потребують.

Проте п. 21 цієї ж Постанови Пленуму Верховного Суду України суперечить вищенаведеному пункту в такій частині: «роз'яснити судам, що дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК» [8]. Носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача зброї, бойових припасів або вибухових речовин охоплюється ст. 257 КК України. Такий висновок можна зробити з того, що обов'язковою ознакою банди є озброєння, що включає незаконне поводження із вказаними предметами. Якщо ж особа легально набула та володіє зброєю, то такі дії не утворюють склад злочину, передбаченого ст. 263 або ст. 263-1 КК України. Це виключає можливість кваліфікувати дії особи за сукупністю ст. 263 або ст. 263-1 КК України та ст. 257 КК України, а отже, й не порушуватиметься принцип «non bis in idem».

Крім того, таке роз'яснення не узгоджується з абз. 2 п. 21 цієї Постанови, який закріпив, що дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму й додаткової кваліфікації за ст. 263 КК не потребують. Видається правильним роз'яснення суду в п. 19 та абзаці 2 п. 21 відповідної постанови, оскільки бандитизм (ст. 257 КК України) та незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) є злочинами, що посягають на громадську безпеку (мають однаковий об'єкт) та співвідносяться між собою як «ціле» та «частина». Така конкуренція має вирішуватися на користь цілого, тобто ст. 257 КК України, яка встановлює відповідальність за злочин більшої тяжкості, ніж ст. 263 КК України. Таким чином, абз. 1 п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 року № 13, у вищезазначеній частині суперечить принципу недопустимості подвійного інкримінування.

Однак роз'яснення Верховного Суду України щодо кваліфікації аналогічних дій (незаконне заволодіння та незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257, і ст. 262

або ст. 263 КК України, є правильними, оскільки ст. 257 КК України не охоплює злочини, які вчиняються вже створеною бандою.

Якщо дії, що є готуванням до певного злочину, є самостійним складом злочину, але вони не доведені до кінця з причин, незалежних від волі винного, тобто вчинений замах на цей злочин, то в такому випадку пропонуємо кваліфікувати дії особи лише як замах, без посилання на статтю про готування та статтю про злочин, що готувався, оскільки особа не виконала необхідних підготовчих дій.

Стадією злочину, що може бути самостійним злочином, є лише готування до злочину, оскільки замах на злочин передбачає початок виконання об'єктивної сторони відповідного злочину, тобто замах не може бути самостійним злочином та окремо замахом на інший відмінний злочин, на відміну від готування до злочину. Під час готування вчинені особою дії передують виконанню злочину й не входять у перелік обов'язкових елементів об'єктивної сторони злочину [9, с. 50].

Підсумовуючи, потрібно вказати, що принцип *non bis in idem* під час вирішення питання про недопустимість подвійного інкримінування у випадку охоплення складом злочину стадій вчинення іншого злочину забезпечує дотримання прав особи під час здійснення кримінального переслідування, а також забезпечує повноту кримінально-правової кваліфікації, індивідуалізацію кримінальної відповідальності та покарання.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України, 2001. – № 25. – Ст. 131.
2. Маслак Н.В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину : [монографія] / Н.В. Маслак. – Х. : Право, 2010. – 232 с.
3. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : [Навчальний посібник] / В.О. Навроцький. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.
4. Навроцький В.А. Принцип *non bis in idem* и проблемы его реализации в уголовном праве Украины / В.А. Навроцький // Конституционные основы уголовного права. Материалы I Всероссийского конгресса по уголовному праву, посвященного 10-летию уголовного кодекса Российской Федерации. – М. : ТК Велби, 2006. – С. 398–400.
5. Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в следственной и судебной практике / С.А. Тарарухин. – К. : Юринком, 1995. – 208 с.
6. Кудрявцев В.Н. Теоретические основы квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М. : Государственное изд. юридической литературы, 1963. – 323 с.
7. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.
8. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.
9. Кузнецова Н.Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву / Н.Ф. Кузнецова. – М. : Изд. Московского университета, 1958. – 202 с.

Анотація

Гнатів І. М. Кримінально-правова кваліфікація підготовчих дій до вчинення злочину, які утворюють самостійний склад злочину. – Стаття.

Стаття присвячена висвітленню питання кримінально-правової кваліфікації готування до злочину, що є самостійним складом злочину, та дотримання при цьому принципу «non bis in idem».

Ключові слова: склад злочину, готування до злочину, закінчений злочин, кримінально-правова кваліфікація, принцип «non bis in idem».

Аннотация

Гнатив И. М. Уголовно-правовая квалификация подготовительных действий к совершению преступления, которые образуют самостоятельный состав преступления. – Статья.

Статья освещает вопросы уголовно-правовой квалификации приготовления к преступлению, что является самостоятельным составом преступления, и соблюдения при этом принципа «non bis in idem».

Ключевые слова: состав преступления, приготовление к преступлению, оконченное преступление, уголовно-правовая квалификация, принцип «non bis in idem».

Summary

Gnativ I. M. Criminal-juridical qualification preparatory acts to commit a crime, which form a separate crime. – Article.

The article investigates criminal-juridical qualification preparation of a crime that is a separate the crime and compliance with the principle of «non bis in idem».

Key words: corpus delicti, preparation of a crime, completed crime, criminal-juridical qualification, the principle of «non bis in idem».

УДК 159:343.93

М. О. Гребенюк

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ ДЕСТРУКТИВНОЇ, АГРЕСИВНОЇ ТА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Актуальність теми. Підвищення суспільної напруги, соціальні конфлікти на етно-релігійному та політичному ґрунті, абсолютне й відносне збільшення кількості злочинів, зокрема, насильницького характеру, спрямованих проти особи, – реалії сьогодення. Необхідність змінити ситуацію на краще стала проблемою не лише правоохоронних органів та академічних кіл, але й суспільства в цілому, а програма протидії злочинності набула загальнодержавного характеру. При цьому слід враховувати, що підвищену соціальну небезпеку мають злочини, вчинені за обставин, що обтяжують покарання.

Наявність у загальній структурі злочинів тенденції до зростання кількості найбільш тяжких, що супроводжуються агресивністю та цинізмом злочинців, вимагає необхідність підвищення ефективної діяльності органів внутрішніх справ із розслідування злочинів зазначеної категорії. Саме ці проблеми сьогодення й вимагають більш детально розглянути питання людської агресії, узагальнити й систематизувати знання про психологію особи насильницького злочинця.

Стан наукового дослідження. На сьогодні існує велика кількість наукових праць, присвячених проблемі агресії, зокрема, таких авторів, як Ю. Антонян, А. Бан-